

корпусу місцевих рад, а 50% – за класичною мажоритарною системою. Це дасть можливість урівноважити представництво в радах від територіальних громад і водночас забезпечити формування в радах дієвої більшості, базою для якою буде депутатський корпус, обраний за представництвом від політичних партій.

Отже, результати виборів 2006 та 2007 років свідчать, що політичні партії за своїми ідеологічними орієнтаціями та політичними настановами не налаштовані на радикальні зміни в системі організації місцевої влади, не демонструють політичної волі до перетворення структур місцевого самоврядування на дієві владні інститути відповідно до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування. Це підтверджує аналіз діяльності обласних, районних та міських рад, в яких з 2006 року цілковито домінують політичні партії. Сьогоднішні партійні еліти ділитися повноваженнями центру з регіонами та здійснювати довгоочікувану та

давно обіцяну адміністративно-територіальну реформу не налаштовані.

Джерела

1. Афонін Е. Всеваддя політичних партій як загроза демократизації держави // Політичний менеджмент. – 2007. – № 4 (25) – С. 48–54.

2. Політологічний енциклопедичний словник / Упор. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-ге вид., доп і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.

3. Місцеве самоврядування: пошуки та здобутки: Збірник матеріалів та документів / За заг. ред. М. О. Пухтинського, О. В. Власенко. – К.: Атіка, 2007. – 896 с.

4. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації: Навч. посібн. – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 416 с.

Проблема політичної символіки у вітчизняній та зарубіжній політології

Мирослава ЛІСОВСЬКА,
аспірантка кафедри політології
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Символ (від грецького *symbolon* – розпізнавальний знак, ознака) – знак, образ, у якому опосередкованим, неявним чином полягає політичний зміст. Це знак, який виконує комунікативну функцію між особистістю та владою. Це умовний зразок найважливіших політичних ідеалів, засіб їхньої пропаганди й утвердження [5].

Деякі автори розглядають символ як складову політичної культури. Так, Л. Дітмер пропонує розглядати політичну культуру як «символічну систему». За його словами, «політична культура – це система політичних символів, яка входить у ширшу систему, яку можна означити терміном політична комунікація». Т. Арнольд і деякі інші автори вважають символи цементувальним елементом будь-якої політичної системи й політичної культури, яка лежить у її основі. Більше того, для них «інституціоналізація прихильності загальним політичним символам є необхідною передумовою утворення національної держави» [7, с. 243].

Автори політологічного словника пропонують таке визначення політичного символу: це концентроване, візуальне вираження політичного об'єкта (ідеї, особистості чи політичного інституту), сукупність певних вербальних і невербальних послань [8, с. 322].

Із поняттям політичного символу тісно пов'язані категорії «політична символіка» та «політичний символізм». Під політичною символікою здебільшого розуміють символи, які існують і використовуються в політиці. Докладне визначення подає словник «Політологія»: «Політична символіка – це сукупність виразних засобів, що надають політичному життю, політичній дії, різним формам ма-

теріальної політики явний, особливо очевидний або, навпаки, прихований сенс» [5].

Політичну символіку можна розглядати і як бренд, тобто як об'єкт купівлі-продажу. Найяскравіше це спостерігається під час виборчого процесу в країні. Політичні символи виступають як своєрідні образи, що спонукають людей до дії та впливають передусім на емоції. У цій інтерпретації політична символіка є інструментом здійснення політичної влади, потужним засобом психологічного впливу.

Політичний символізм є невід'ємною частиною ідеології, політики, культури. Специфічною особливістю політичної символіки є її знаковість. Вона синтезує в собі різні знакові системи та їхню ієрархію, застосовуючись у політичних цілях. Символічні атрибути влади містять усе, що пов'язано з даною політичною системою, її історією, дійсністю й майбутнім. Особливо багато символіки використовують армія, державні служби, суди, прокуратура тощо. Символ не може бути повністю зрозумілим, він розкривається суспільству в історії і кожній людині в її житті. Чим насиченіше політичне життя, тим глибше проникнення у зміст символів. Символізм потребує культури й активного ставлення до символічної реальності.

Теоретичну основу політичної символіки у працях розробляли Т. Парсонс і Г. Ласуелл. Т. Парсонс є засновником теорії дії, в якій головну увагу приділяє онтології символу. Учений створив ієрархію символічних систем, яка складається з когнітивних, експресивних і оціночних символів, пов'язаних із відповідними мотиваціями дії. Головною заслугою Парсонса є те, що він уперше зробив спробу поєднати символ зі структурою та дією. У своїх дослідженнях головне підтвердження теорії дії він знаходив саме у зв'язку з її символічним, знаковим компонентом [4, с. 86].

Значний внесок у дослідження політичної символіки зробив Г. Ласуелл. Всесвітньо відомі його праці «Техніка пропаганди в світовій війні», «Психопатологія і політика», «Хто досягає: що, коли, як». Він аргументував свою головну ідею про те, що політична наука має вивчати політичну комунікацію, поширення і відтворення політичної символіки, політичну пропаганду. Використовуючи символ як найважливішу аналітичну одиницю, на його думку, можна виявити головні мотиви й навіть приховані наміри політичних комунікаторів. Символом можуть бути гасла, прапори, політичні лідери, політичні рухи. Використання політичних символів розраховане на емоційне сприйняття, на пробудження почуття лояльності індивіда до влади [2, с. 16]. За допомогою політичної символіки здійснюються політичне управління суспільством, політична комунікація, реалізується мова влади. Г. Ласуелл розробляв проблеми функціонального підходу до політики, виявляв роль масових комунікацій в оформленні, поширенні та відтворенні символіки політичної влади.

Сучасні дослідники політичної науки в наукових дослідженнях розглядають політичну символіку як засіб комунікації, елемент політичної культури, аналізують психологічну складову політичних символів, визначають їхній психологічний вплив на свідомість громадян, їхню ефективність.

На особливу роль символу в соціально-політичних процесах звертав увагу російський учений К. Гаджієв. Символ у широкому розумінні слова – це образ. Він містить певний зміст, поєднаний з образом, але йому не тотожний. У структурі символу предметний образ і зміст виступають як два неподільні взаємопов'язані полюси. Символ характеризується багатозначністю та

багатозначністю й потребує активної розумової роботи суб'єкта, який його сприймає. Кожний народ, кожне політичне угруповання створює й поважає власні символи. Вони будуються на тривалій традиції, важливе місце в якій посідають різного роду прапори, знамена, герби. Частина політичних символів формується спонтанно у процесі життєдіяльності всіх або більшості членів суспільства, а решта створюється і цілеспрямовано впроваджується політичними елітами. З часу виникнення національної держави політичні лідери створювали й використовували символи для обґрунтування власного політичного курсу. Політичні символи є своєрідним сполучним елементом політичної культури. К. Гаджієв стверджував, що на поведінку людей набагато більше можуть вплинути не так дії уряду, політичних партій і діячів, як панівна в суспільстві система символіки, що орієнтує людей на конкретний тип соціальних відносин [1, с. 521].

Політична символіка посідає особливе місце в наукових дослідженнях російського вченого Д. Місюрова. Основними його працями, присвяченими цій проблематиці, є «Політика і символи», «Політика і символи в Росії», «Символи про символи: початок культурно-символічної політики». Політична символіка широко використовується для підвищення легітимності влади та стабілізації політичного життя. На думку Д. Місюрова, символ поєднує як ідеальне, так і матеріальне, тим самим сприяючи, деякою мірою, розв'язанню одвічної суперечки між буттєвим і свідомим. Доки розвиватимуться матеріальна й духовна культура суспільства, житимуть і символи, які позначають і виокремлюють серед інших культур певний соціум. У сфері політики символічний «синтез» ідеального й матеріального проявляється в поєднанні ідеального поняття влади зі світом реальних речей, які створює людина. При цьому символ спрощує інтелектуальні операції з простими та складними політичними поняттями, але водночас відкриває простір для різноманітних спекуляцій на цих поняттях [6, с. 78].

Для адекватного відображення суспільно-політичної ситуації необхідно проводити дослідження суспільної думки з приводу всього реєстру політичної символіки, а не тільки символічних фігур в особі діючих політиків. Тобто потрібно вивчати ставлення населення країни до національних символів, до символіки політичних партій. Саме дослідження зміни ставлення до них різних верств населення протягом тривалого часу може дати цінну політологічну інформацію. На думку вченого, особливо цікаво простежити це стосовно символів, які існують не одне століття (політичні терміни, прапори тощо). Якщо говорити про ситуативне ставлення населення до політичної символіки, то за допомогою цих оцінок можна судити про ступінь підтримки існуючого ладу, ефективність тієї чи іншої ідеології. Руйнування символів є одним із способів боротьби зі знаками влади і сили [6, с. 157]. Особливе місце в дослідженнях Д. Місюрова посідає регіональна політична символіка.

Г. Почепцов у наукових працях основну увагу приділяє практичному виміру дослідження політичної символіки у виборчому процесі, аналізує якості політичних символів, визначає вимоги, яким вони мають відповідати. У праці «Інформаційна політика» він зазначає: ми живемо у світі, що складається зі сфер: реальної, інформаційної та символічної. Між цими трьома світами існують певні бар'єри. У світі реальної відбуваються тисячі подій, однак лише поодинокі переходять у світ інформаційний. У свою чергу, у світі інформаційному відбуваються сотні подій, проте лише

невелика частина переходить у світ символічний [9, с. 237].

Отже, сприяючи ідентифікації політичних об'єктів у свідомості людей, політичні символи можуть слугувати ефективним засобом маніпуляції, адже, як правило, емоційно насичені. У процесі політичної комунікації вони виступають водночас засобами її здійснення та своєрідними кодами.

У період стрімкого розвитку багатопартійної системи в Україні зростає інтерес до вивчення символів як ідентифікаторів політичних партій, політичних відносин. Сутність символічної політики розкривається через визначення основних функцій символу, які розкривають його інструментальну роль у політиці загалом і в політичних партіях зокрема.

Партійна символіка багатофункціональна. Вона виконує низку функцій, що повною мірою розкривають природу цього явища. Можна виокремити такі основні функції партійної символіки: мобілізаційна, інформаційно-комунікативна, функція політичної соціалізації, ідентифікаційна, інтегративна та маніпулятивна.

Функція *мобілізації* відповідає за об'єднання суспільства та суспільних ресурсів для досягнення певних цілей, залучення якомога більшої кількості прихильників під свої знамена; для надання партійним доктринам, статутам, усій партійній діяльності наочно-образного й емоційного забарвлення. Партійна символіка об'єднує людей у єдиний соціально-політичний організм, надає їм внутрішні сили і віру в успіх діяльності певної політичної партії. Символи створюють організаційні основи, на яких будується подальша діяльність політичної партії. Особливого значення символи набувають під час політичних акцій, передвиборних кампаній, референдумів. Вони є активним елементом політичної боротьби, засобом впливу та комунікації з виборцями [3, с. 94].

Партійні символи – це знаки, які виконують *комунікативну* функцію між особистістю та владою. Для того, щоб символ виконував комунікативну функцію, він мусить бути значущим для великої кількості індивідів, його зміст повинен бути, як мінімум, інтуїтивно зрозумілий певному колу осіб. «Символ економічніший, бо містить інформації більше, ніж еквівалентна за обсягом будь-яка інша інформаційна одиниця...» [10, с. 65].

Партійна символіка виконує функцію *політичної соціалізації* членів суспільства. Сприйняття символів позначається на процесі становлення індивіда як суб'єкта політичних відносин, на формуванні у свідомості людини певних уявлень, орієнтацій та настанов. Партійна символіка відображає характер, основні цінності й мету діяльності політичних утворень.

Функція політичної *ідентифікації*. Партійна символіка несе ідеологічне навантаження певної політичної сили. Її призначення полягає в наданні змісту політичним ідеологіям й усюмо політичному життю суспільства. Осягнення символів виводить людину за межі буденної індивідуальної свідомості. Вона починає усвідомлювати свою необхідність суспільству. Якщо такого відчуття немає, ця спільність розпадається на окремих індивідів, апатичних до всього, що відбувається навколо. Тож головне завдання партійної символіки зводиться до об'єднання людей, але вона не може здійснити його без поділу, роз'єднання суспільства за політичними ознаками [10, с. 78].

У зв'язку з розвитком електронних ЗМІ та появою такого суспільного феномену, як «психологічний на-товп», можна виокремити *маніпулятивну* функцію

партійної символіки. Символи дуже активно використовуються в ході виборчих кампаній. Вони впливають як на свідомість, так і на підсвідомість. Під їхнім впливом у людини виникають певні інтелектуальні й емоційні асоціації. Ці асоціації надалі можна ефективно використовувати для формування певних переконань і ціннісних орієнтацій у виборців. Дуже часто маніпуляція символами та інформацією призводить до негативних наслідків для всього суспільства. «Запровадивши у свідомість громадян відповідні переконання та настанови, маніпулятор дістає можливість змінити ставлення індивіда до реальності незалежно від його соціального досвіду» [3, с. 102].

Важливою функцією партійної символіки є *адаптаційна*. Вона виражає потребу людини у пристосуванні до політичного середовища, в якому вона перебуває, до умов здійснення її прав і владних повноважень.

Партійна символіка виконує *стабілізаційні* функції в політичній системі, інтегруючи та відтворюючи політичні відносини в площині символічної поведінки й символічного вираження ідеології та змісту політичних відносин.

Інтегративна функція передбачає об'єднання певної політичної групи, суспільства загалом навколо певних символів. Вона забезпечує різним політичним силам можливість співіснування в рамках певної політичної системи, збереження її цілісності [1, с. 476].

Отже, партійна символіка є потужним мобілізуючим і маніпулятивним чинником політичного життя. Її зміст слід розглядати крізь призму функцій, які вона виконує. Увага до дослідження політичної символіки зростає. Це пов'язано з активізацією символізму, що припадає на перехідні періоди в житті країни, з нестабільністю суспільно-політичного устрою.

Джерела

1. Гаджиев К. С. Введение в политическую науку: Учебн. для вузов. – 2-е изд. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1997. – 544 с.
2. Гнатюк О. Л. Из истории американской коммуникологии и коммуникативистики: Гарольд Ласуелл (1902–1978) // Актуальные проблемы теории коммуникации. – СПб.: Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 11–20.
3. Горелов И. Н., Енгальчев В. Ф. Безмолвной мысли знак: рассказы о невербальной коммуникации. – М.: Мол. гвардия, 1991. – 240 с.
4. Кармадонов О. А. Роль и место символа в социологии Толкотта Парсонса // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2004. Т. VII. – № 3. – С. 73–88.
5. Краткий глоссарий политологических терминов проекта «IIMP» // <http://politike.ru/dictionary/277/word/>
6. Мисюров Д. А. Символы о символах: Начала культурно-символической политики. – М.: URSS, 2008. – 230 с.
7. Основы политической науки: Курс лекций за ред. Б. Кухти. Ч. 3: Политична свідомість і культура. – Львів: Кальварія, 1998. – 556 с.
8. Політологічний енциклопедичний словник. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
9. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 663 с.
10. Цуладзе А. Большая манипулятивная игра. – М.: Алгоритм, 2000. – 336 с.